

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ГАРБАЗЕЙ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 341.4+341.48

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРОТЬБИ
З КОРУПЦІЄЮ**

12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі конституційного та міжнародного права Харківського національного університету внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Сироїд Тетяна Леонідівна**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, професор кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Буроменський Михайло Всеволодович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри міжнародного права, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

кандидат юридичних наук, професор **Задорожній Олександр Вікторович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, завідувач кафедри міжнародного права, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Захист відбудеться 09 липня 2015 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розісланий 29 травня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Масштаб загрози, яку становить корупція для розвитку людства, визначив пріоритетну роль боротьби з нею в рамках світової спільноти. Це знайшло відображення у численних міжнародних антикорупційних ініціативах, розробці фундаментальних міжнародних документів щодо боротьби з корупцією, створенні механізмів міжнародного співробітництва, правової допомоги у даній сфері. Важливі міжнародні інструменти боротьби з корупцією, прийняті протягом останніх десятиліть у рамках ООН, регіональних (ОЕСР, ЄС, РЄ, АС, ОАД) та субрегіональних (САДК, ЕКОВАС, SEAPAC) організацій, зумовили стійкий прогресивний розвиток міжнародної співпраці у напрямку подолання корупції як загрози національної та міжнародної безпеки.

Найвні проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю значною мірою спричинені відсутністю належної доктринальної бази у даній сфері. Вітчизняні науковці здебільшого досліджували загальні аспекти боротьби з корупцією, механізми реалізації міжнародних договорів, окремі питання міжнародної співпраці в рамках ООН, Ради Європи. Частково вказана проблематика знайшла своє відображення в роботах В.Ф. Антипенка, М.В. Буроменського, М.І. Данількевича, М.І. Журавель, Н.А. Зелінської, О.В. Києвель, Д.М. Киценка, А.С. Мацька, Є.В. Невмержицького, І.С. Нурулаєва, Н.В. Пронюк, В.М. Репецького, Р.Г. Рябошапки, Т.Л. Сироїд, О.В. Ус та ін. У зарубіжній доктрині міжнародного права вказане питання досліджувалося дещо ґрунтовніше, як у рамках СНД (зокрема, у роботах П.Д. Біленчука, П.М. Бірюкова, Г.І. Богуша, В.М. Боркова, О.Г. Волеводза, А.В. Кофанова, І.І. Лукашука, В.В. Лунєєва, В.П. Панова, Л.І. Сібгатулліної, А.М. Шевченко), так і країнах Європи та Америки (зокрема, у роботах Т. Бергера, Я. Воутерса, Г. Дорджа, І. Карра, Н. Кофеле-Кале, М. Моралеса, Л. Музіли, С. Рингаерта, Е. Софі, П. Чонки, П. Шрота та ін.). Проте спеціальні комплексні дослідження міжнародно-правової бази з питань протидії корупції (універсальні, регіональні та субрегіональні договори) як в Україні, так і за кордоном не проводились, розгорнута характеристика особливостей складу корупційних діянь, об'єктивно-суб'єктивної складової не надавалась.

Загалом стан дослідження міжнародного підґрунтя для криміналізації корупційних діянь як у вітчизняній, так і зарубіжній доктрині міжнародного права не відповідає викликам сьогодення. Викладене вище дає підстави вважати за необхідне проведення комплексного дослідження правової бази універсального, регіонального та субрегіонального рівня з питань протидії

корупції, особливостей будови корупційних діянь, їхньої об'єктивно-суб'єктивної складової в рамках міжнародного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації сформульована згідно з Пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затвердженими Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14-10, Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 рр. (затверджених Наказом МВС України від 23.07.2010 р. № 347), Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2010-2014 рр., затверджених 28 грудня 2010 р. (із доповненнями, затвердженими наказом ХНУВС від 26 квітня 2011 р. № 202).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є дослідження міжнародно-правової основи боротьби з корупцією для подальшого удосконалення співробітництва держав у цій сфері.

Відповідно до мети дослідження в дисертації зосереджена увага на виконанні таких *задач*:

- дослідити генезу інституту запобігання корупції в міжнародному праві;

- надати розгорнуту характеристику змісту міжнародних договорів із питань криміналізації корупційних діянь на всіх рівнях міжнародного співробітництва;

- виявити особливості сучасної конвенційної регламентації відповідальності за корупційні злочини та специфіку формулювання складів цих злочинів у чинних міжнародних договорах універсального, регіонального і субрегіонального характеру;

- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення положень міжнародних договорів в аспекті узгодженості понятійного апарату, спільності підходів до обсягу та конкретизації корупційних діянь, форм вчинення актів корупції як прояву об'єктивної сторони тощо;

- надати юридичну характеристику складів корупційних злочинів, передбачених чинними міжнародними договорами універсального, регіонального і субрегіонального характеру;

- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення, універсалізації та єдності будови елементів складу злочину при криміналізації актів корупції;

- сформулювати рекомендації теоретичного та прикладного характеру щодо вдосконалення правової регламентації протидії корупції на міжнародному рівні;

- визначити міру відповідності антикорупційного законодавства

держав наявним міжнародно-правовим стандартам щодо боротьби з корупцією, виокремити основні напрямки його удосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з міжнародним співробітництвом у боротьбі зі злочинністю.

Предметом дослідження є міжнародно-правові основи боротьби з корупцією.

Методи дослідження. Для досягнення наукової об'єктивності результатів дисертантом використовується весь комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які широко застосовуються в сучасній науці міжнародного права. Зокрема, *діалектичний метод* застосовано для дослідження розвитку концепції боротьби з корупцією на міжнародному рівні у зв'язку із суперечливим розвитком державності та інтернаціоналізацією злочинності. *Історико-правовий метод* знайшов своє відображення в ході аналізу становлення та розвитку міжнародного співробітництва з питань протидії корупції на універсальному, регіональному та субрегіональному рівнях. Застосування *системно-структурного та формально-юридичного методів* сприяло аналізу положень міжнародно-правових документів із питань боротьби з корупцією, в тому числі й криміналізації корупційних діянь. За допомогою *логіко-семантичного методу* поглиблено понятійний апарат та внесено пропозиції щодо його універсалізації. Використання *порівняльно-правового методу* дозволило провести порівняння елементів складу корупційних злочинів, закріплених міжнародними договорами, дослідити розвиток міжнародного співробітництва щодо боротьби з корупцією в рамках різних міжнародних організацій, проаналізувати та виокремити особливості механізму реалізації та моніторингу виконання міжнародних конвенцій у частині криміналізації актів корупції.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дана робота є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням положень універсальних, регіональних і субрегіональних міжнародно-правових актів щодо боротьби з корупцією, в якому акцентовано увагу на об'єктивно-суб'єктивних елементах складу корупційних злочинів та вдосконаленні понятійного апарату.

У рамках проведеного дослідження одержані такі результати, що мають наукову новизну та виносяться на захист.

Уперше:

- обґрунтовано положення, що сучасний етап міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю характеризується формуванням у межах міжнародного кримінального права окремого інституту протидії корупції;

- надано розгорнуту характеристику змісту міжнародних договорів універсального, регіонального і субрегіонального рівнів із питань

криміналізації корупційних діянь; виявлено особливості сучасної конвенційної регламентації відповідальності за корупційні злочини та специфіку формулювання складів цих злочинів у чинних міжнародних договорах;

- виокремлено основні недоліки універсальних, регіональних та субрегіональних міжнародних договорів щодо боротьби з корупцією, серед яких: можливість внесення застережень; відсутність механізмів дієвого моніторингу стану виконання положень відповідних конвенцій, порядку фінансування політичних партій, випадків підкупу іноземних посадових осіб тощо; зосередження головної уваги на боротьбі з підкупом, на шкоду протидії іншим проявам корупції та ін.;

- охарактеризовано склад таких корупційних злочинів, як: одержання неправомірної вигоди; надання неправомірної переваги; незаконне збагачення; зловживання службовим становищем; розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою та розкрадання майна в приватному секторі; відмивання доходів, отриманих від правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Удосконалено:

- доктринальні підходи до формулювання складу корупційних злочинів; доведено, що визначення незаконного збагачення, котре міститься в міжнародних договорах, є недосконалим і потребує доповнень і змін, зокрема: а) потребує розширення коло суб'єктів відповідальності за незаконне збагачення, а саме притягнення до відповідальності не лише державних посадових осіб, але й членів сім'ї чи партнерів посадовця; це дасть змогу, з одного боку, закріпити чіткі вимоги щодо суб'єктів злочину незаконного збагачення та впровадження їх у законодавство держав, а з іншого – відслідковувати незаконні надходження державних посадових осіб і швидко та адекватно реагувати та виявляти латентні корупційні діяння; б) для характеристики предмету злочину доцільно вживати термін «майно», тобто будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них;

- наукові підходи щодо подальшого розвитку міжнародно-правової основи боротьби з корупцією шляхом поліпшення юридичних конструкцій, універсалізації та єдності будови елементів складу злочину при криміналізації актів корупції; зокрема:

а) обґрунтовано необхідність запровадження в усіх міжнародних конвенціях щодо боротьби з корупцією єдиного терміну «службова особа» для позначення суб'єкта корупційних діянь; це дасть змогу забезпечити, з одного боку, однакове правозастосування всіма державами-учасницями цих конвенцій, а з іншого – єдність підходів до протидії корупції як у

публічному, так і приватному секторі;

б) запропоновано авторське тлумачення терміну «неправомірна перевага», під яким пропонується розуміти вигоду матеріального (грошові кошти, пільги, послуги, право на майно, дії майнового характеру) чи нематеріального (нематеріальні активи) характеру, яку без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують; ключовим у даному випадку є поєднання як матеріальних, так і нематеріальних благ, які незаконно отримуються;

в) обґрунтовано некоректність формулювань об'єктивної сторони окремих корупційних злочинів, зокрема відмивання коштів і легалізації коштів; виходячи з того, що співвиконавство, пособництво, підбурювання не є елементами об'єктивної сторони складу злочину, а формами співучасті у вчиненні злочину, запропоновано внести зміни до ст. 23 Конвенції ООН проти корупції 2003 р. та аналогічних положень інших міжнародних договорів, передбачивши у переліку протиправних діянь лише участь, причетність або вступ у зговір із метою вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією статтею, замах на його вчинення.

Набули подальшого розвитку:

- наукові положення щодо особливостей регіональних міжнародно-правових актів у сфері боротьби з корупцією; обґрунтовано, що країни Європи в боротьбі з корупцією традиційно акцентують увагу саме на подоланні активного та пасивного підкупу, тоді як країни Африки, сприйнявши кращий світовий досвід, підходять до цих питань із більш широких позицій, що дозволило їм розробити фактично один із найдосконаліших регіональних договорів у даній сфері;

- наукові положення щодо специфіки субрегіонального рівня міжнародних актів у сфері боротьби з корупцією; обґрунтовано, що цей рівень представлений здебільшого в Африканському (Протокол проти корупції Співтовариства розвитку Півдня Африки від 14 серпня 2001 р., Протокол про боротьбу з корупцією Економічного Співтовариства Західноафриканських Держав А/59/853 від 21 грудня 2001 р.) та Азіатському (Декларація Організації парламентарів Південно-Східної Азії проти корупції (SEAPAC)) регіонах і має такі особливості: можливість заміщення нормами протоколу ЕКОВАС національного законодавства; визначення чіткого переліку осіб, що потребують захисту та межі його здійснення; деталізація протоколом САДК терміну «корупція» тощо;

- доктринальні підходи до формування ефективного міжнародно-правового механізму протидії корупції; обґрунтовано висновок про те, що відсутність у багатьох міжнародних договорах норм та механізмів моніторингу виконання положень зводить нанівець навіть самі перспективні ідеї та пропозиції, тому міжнародному співтовариству необхідно докласти зусиль щодо створення універсального контрольного механізму за

дотриманням виконання конвенцій як на універсальному, так і регіональному рівнях.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в роботі положення можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальшого поглибленого теоретичного вивчення питання щодо криміналізації корупційних діянь, опрацювання окремих аспектів елементів складу корупційних злочинів у рамках вдосконалення міжнародного співробітництва;

- у правотворчості – для імплементації положень міжнародних договорів до законодавства держав-учасниць у частині однакового тлумачення, розуміння та реалізації особливостей об'єктивно-суб'єктивного складу злочину; вдосконалення норм та положень міжнародних договорів універсального та регіонального рівнів;

- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики міжнародного співробітництва держав-учасниць щодо протидії та боротьби з корупцією, виконання взятих міжнародно-правових зобов'язань, прогнозування нових тенденцій у боротьбі з проявами актів корупції на міжнародному рівні;

- у навчально-освітньому процесі – при розробці навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, підручників та викладанні дисциплін “Міжнародне право”, “Міжнародне кримінальне право”, “Міжнародне та порівняльне кримінальне право”.

Апробація результатів дисертації. Висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, обговорені на засіданні кафедри конституційного та міжнародного права факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського національного університету внутрішніх справ. Основні положення дисертаційного дослідження були висвітлені у виступах на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях та інших наукових форумах, у т.ч. міжнародній науково-практичній конференції «Направления усовершенствования правотворческой деятельности в Украине как основы создания согласованной системы эффективных нормативно-правовых актов» (м. Сімферополь, 9-10 серпня 2013 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне державотворення та право творення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 4-5 жовтня 2013 р.), II міжнародній науково-практичній конференції «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» (м. Харків, 26 жовтня 2013 р.), матеріалах «круглого столу» «Юстиція, свобода і безпека як сфери Європейської інтеграції України» (м. Харків, 3 березня 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні», (м. Львів 25-26 липня 2014 р.), міжнародній науково-

практичній конференції «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпропетровськ, 1-2 серпня 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Донецьк, 5-6 грудня 2014 р.), всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні» (м. Одеса, 12-13 грудня 2014 р.), всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 12-13 грудня 2014 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладені в 14 наукових публікаціях, з яких 5 статей, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях з юридичних наук (1 стаття – у закордонному науковому фаховому виданні), а також у тезах 9-ти наукових доповідей і повідомлень на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, що охоплюють одинадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (184 найменування). Загальний обсяг дисертації становить – 224 сторінок, з яких основного тексту – 198 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, характеризується ступінь її наукової розробки, зв'язок з науковими планами та програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслюються її методологічне, теоретичне і нормативно-правове підґрунтя, розкривається наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наводяться дані про їхню апробацію та впровадження.

Розділ 1. «Становлення та розвиток інституту протидії корупції у міжнародному праві» складається з п'яти підрозділів, присвячених правовій регламентації протидії корупції в рамках універсальних, регіональних і субрегіональних організацій, криміналізації корупційних злочинів у міжнародному праві та її особливостям в залежності від актів, прийнятих в рамках міжнародних міждержавних організацій.

У підрозділі 1.1. «Роль універсальних міжнародно-правових норм у попередженні та боротьбі з корупцією» досліджуються міжнародні договори про боротьбу з корупцією, прийняті в рамках ООН, серед яких значна увага приділена Конвенції ООН проти корупції 2003 р., Конвенції ООН проти ТНОЗ 2001 р. та Декларації ООН 1996 р.

Зазначено, що міжнародні договори універсального рівня забезпечують належний рівень співпраці, технічної та правової допомоги, зокрема в питаннях видачі і досліджень. Зазначені норми мають обов'язковий характер і охоплюють конкретні аспекти співпраці між правоохоронними органами, зокрема: видача, зібрання і передача доказів,

надання допомоги в розслідуванні і судовому переслідуванні тощо.

У той же час, міжнародні зобов'язання в рамках ООН містять значну кількість положень у частині здійснення превентивних заходів (не обов'язковість вимог до прозорості фінансування політичних кандидатів та політичних партій), криміналізації корупційних діянь (зловживання впливом, зловживання службовим становищем, незаконне збагачення, підкуп, розкрадання майна у приватному секторі тощо), які не є обов'язковими щодо реалізації на національному рівні, в наслідок чого країни активно використовують норму щодо внесення застережень до положень і норм міжнародних договорів.

Констатовано, що для міжнародних договорів, прийнятих під егідою ООН, характерним є велика кількість норм «м'якого права» (відсутність вимоги щодо визнання за міжнародним договором обов'язкової сили), у тому числі, й у сфері протидії та боротьби з корупцією. Закріплення вказаними нормами лише бажання співпрацювати у визначеному напрямку суттєво гальмує процес реалізації міжнародних стандартів у сфері боротьби з корупцією.

У підрозділі 1.2. *«Міжнародно-правова основа співробітництва європейських держав у сфері боротьби з корупцією»* приділено увагу міжнародним актам із протидії корупції, прийнятим в рамках таких міжнародних організацій як: ОЕСР, ЄС, РЄ, підкреслено їхні спільні риси та відмінності, недоліки та переваги. Досліджено, що для європейських норм у боротьбі з корупцією характерним є відсутність положень щодо здійснення превентивних заходів. Ці положення можна побачити в актах рекомендаційного характеру, зокрема: рекомендаціях, резолюціях, директивах. Зазначається, що європейські норми спрямовані на боротьбу з актами активного та пасивного підкупу, залишаючи поза увагою більшість корупційних діянь, притаманних сьогоденню.

Резюмовано, що європейські норми у сфері боротьби з корупцією мають дієвий механізм моніторингу виконання положень конвенцій, який представлений у рамках ЄС та РЄ Групою держав проти корупції (ГРЕКО), в ОЕСР – Робочою групою по боротьбі з корупцією.

Разом із тим, зазначено, що недоліком міжнародних договорів Європейського регіону є обмеженість щодо участі, прийнятті та ратифікації конвенцій, що позбавляє можливості багатьох держав поза межами Європи, долучитись до європейських стандартів та принципів боротьби з корупцією.

У підрозділі 1.3. *«Нормативно-правове регулювання питань щодо боротьби з корупцією на Американському континенті»* досліджується вплив правових актів ОАД щодо боротьби з корупцією на міжнародну співпрацю у цьому напрямку, проаналізовано їхні переваги та недоліки у порівнянні з іншими міжнародними актами.

Резюмовано, що договори в рамках ОАД мають спільні риси з

угодами ЄС, РЄ, які проявляються в обмеженості превентивних заходів з протидії корупції та не обов'язковості їхнього характеру.

У той же час констатовано, що Міжамериканська конвенція проти корупції 1996 р. стала першим документом, яким запропоновано імплементувати в національне законодавство держав-учасниць положення щодо криміналізації незаконного збагачення.

Підтверджено, що означена Конвенція спрямована на боротьбу лише в державному секторі, відповідно і суб'єктом усіх корупційних діянь є державний службовець. Як наслідок, договором передбачене обмежене коло корупційних злочинів. Разом із тим, вказані недоліки компенсуються можливістю участі держав ОАД у міжнародних договорах щодо боротьби з корупцією універсального (в рамках ООН) та регіонального (в рамках РЄ, ОЕСР) рівнів.

У підрозділі 1.4. «Міжнародно-правова основа боротьби з корупцією в рамках Африканського континенту» приділено увагу особливостям попередження та боротьби з корупцією в рамках регіонального (Конвенція Африканського союзу про попередження і боротьбу з корупцією 2003 р.) та субрегіонального (Протокол проти корупції Співтовариства розвитку Півдня Африки (САДК) 2001 р. та Протокол про боротьбу з корупцією Економічного Співтовариства Західноафриканських Держав 2001 р.) рівнів, висвітлено спільні та відмінні риси правового регулювання протидії корупції кожним із цих документів.

Доведено, що унікальною особливістю міжнародних договорів Африканського континенту є поєднання на території регіону двох різних правових систем: романо-германської та англосаксонської. Тому безпосередній вплив на формування правової основи протидії корупції на теренах Африки має Міжамериканська конвенція 1996 р. та Кримінальна конвенція 1999 р. У той же час суттєвими недоліками зазначених угод є норма щодо участі в цих договорах лише держав-членів відповідних організацій (окрім Протоколу ЕКОВАС 2001 р.), можливість внесення застережень щодо положень договорів (окрім Протоколу САДК 2001 р.).

Доведено, що унікальність Конвенції АС 2003 р. полягає у закріпленні широкого обсягу заходів із попередження корупції, можливості визнання в якості суб'єкта більшості корупційних злочинів будь-якої особи, наявність унікальних для регіону норм щодо забезпечення діяльності та попередження корупції серед іноземних компаній, дієвий механізм реалізації та моніторингу виконання положень договору.

Протокол САДК 2001 р., у свою чергу, поєднує широкий спектр превентивних заходів як на державному рівні, так і у приватному секторі з ґрунтовним охопленням великого кола (за виключенням відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом) корупційних діянь; уперше здійснено спробу надати ґрунтовне визначення терміна «корупція», застосовано дуалістичний

підхід до застосування норм міжнародного права державами-учасницями.

У свою чергу, Протокол ЕКОВАС 2001 р. передбачає дієві заходи щодо захисту свідків, потерпілих від корупції; відшкодування збитків; широке коло криміналізації корупційних діянь. При цьому норми міжнародного права мають пріоритет щодо норм національного законодавства держав-учасниць у разі недосконалості останніх.

У підрозділі 1.5. «План дій АDB/OECD щодо боротьби з корупцією для країн Азії та Тихого океану» розглядаються особливості співпраці ОЕСР та Азіатського банку розвитку у сфері протидії корупції на теренах Азії та Тихого океану. Констатовано, що результатом такої співпраці стало прийняття Плану дій, який містить низку загальних принципів і стандартів реформування політики, які зацікавлені уряди регіону зобов'язуються реалізовувати на добровільній основі. Констатовано, що метою реалізації Плану дій АБР/ОЕСР 2001 р. є надання допомоги країнам-учасникам у розробці регіональної і національної політики, а також підтримки у створенні відповідних інститутів. Документ передбачає огляд результатів, що досягаються державами у реалізації завдань, передбачених договором та обговорення досягнень щодо найбільш важливих питань боротьби з корупцією для конкретної держави-учасниці Плану дій.

Розділ 2. «Юридична характеристика окремих складів корупційних злочинів, передбачених міжнародними договорами щодо боротьби з корупцією» складається з шести підрозділів, присвячених особливостям побудови елементів складу корупційних злочинів, закріплених міжнародними договорами про боротьбу з корупцією.

У підрозділі 2.1. «Одержання неправомірної вигоди» досліджується побудова складу злочину одержання неправомірної вигоди та особливості визначення елементів міжнародними договорами різного рівня (універсальні, регіональні, субрегіональні) у сфері боротьби з корупцією. Надається ґрунтоване пояснення підстав об'єднання в єдину групу різних складів злочинів, загальною характерною рисою яких є одержання неправомірної вигоди. Зазначається, що відмінними ознаками цих злочинів є суб'єкт вчинення злочину та об'єктивна сторона складу злочину (відсутність у посадової особи приватного сектора державно-владних повноважень, а виконання адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих функцій у межах даної організації – для хабарництва в приватному секторі; за вплив або можливість впливу на прийняття рішення державною посадовою особою або посадовою особою приватного сектора – для зловживання впливом). Зазначено, що недоліком закріплення міжнародними договорами простого способу отримання вигоди, залишивши поза увагою його завуальований варіант, коли зовні отримання такої переваги відповідає загально прийнятим нормам правомірної операції.

У підрозділі 2.2. «Надання неправомірної переваги» доведено, що

склад злочину надання хабара державній посадовій особі тісно пов'язаний з отриманням хабара державною посадовою особою спільними рисами: об'єкт злочину та предмет, елементи об'єктивної сторони (спосіб та форма вчинення); суб'єктивна сторона – прямий умисел та корислива форма вини. Зазначено, що вказані корупційні діяння є характерними для всіх міжнародних антикорупційних договорів.

Досліджено спільні риси та відмінності однорідних за будовою та елементами складу злочину корупційні діяння, пов'язані з наданням неправомірної вигоди, серед яких варто виділити: суб'єкт злочину; мета як складова суб'єктивної сторони злочину (заохочення до виконання чи невиконання своїх функцій); становище особи, відносно якої вчиняються протиправні дії у формі пропозиції, обіцянки чи дачі неправомірної переваги (посадова особа приватного сектора чи державна посадова особа); наявність безпосереднього зв'язку між діянням особи та її службовою діяльністю.

Констатовано, що існуючі міжнародні договори не містять визначення суб'єкта злочину надання неправомірної вигоди, винятком є лише Конвенція ЄС 1997 р., яка у якості суб'єкта злочину надання неправомірної переваги визнає будь-яку особу.

У *підрозділі 2.3. «Незаконне збагачення»* констатовано, що визначення терміну «незаконне збагачення», яке використовується в міжнародно-правових актах різного рівня (універсального, регіонального, субрегіонального), має характерні спільні риси, зокрема: 1) значне збільшення матеріальних активів, що не відповідає офіційним доходам (тобто наявні наслідки певного суспільно небезпечного діяння); 2) визнання суб'єктом злочину посадову особу (спеціальний суб'єкт) та відсутність розумного пояснення щодо походження таких активів.

Доведено, що визначення незаконного збагачення, запропоноване міжнародними документами, не є досконалим і потребує доповнень і змін, зокрема: а) потребує розширення коло суб'єктів відповідальності за незаконне збагачення; б) застосування для характеристики предмету злочину терміна «майно».

У *підрозділі 2.4. «Зловживання службовим становищем»* досліджується побудова складу злочину зловживання службовим становищем. Зазначено, що норма щодо протидії цьому злочину залишилася поза увагою регіональних договорів про боротьбу з корупцією в рамках Європи та субрегіональних договорів Африканського континенту, але у той же час, не втратила своєї актуальності в рамках загальної антикорупційної політики. Підтвердженням цьому є закріплення вказаної норми Конвенцією ООН 2003 р. та багатьма іншими міжнародними договорами.

Доведено, що важливим елементом суб'єктивної сторони

зловживання службовим становищем є мотив вчинення злочину, і вирішальну роль відіграє не лише корисливий мотив.

Обґрунтовано положення про те, що хоча вказаний склад злочину і не передбачає завдання шкоди, як обов'язкової складової об'єктивної сторони складу злочину, проте у будь-якому випадку завдає матеріальної або моральної шкоди.

У підрозділі 2.5. «Розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою та розкрадання майна в приватному секторі» розкриваються особливості закріплення та побудови структурних елементів злочину міжнародними договорами різного рівня (універсальні, регіональні, субрегіональні) щодо боротьби з корупцією. Зазначено, що вказаний злочин вчиняється як у державному, так і приватному секторі, і в залежності від цієї обставини має свої відмінності, зокрема: предмет злочину – майно приватного підприємства чи державної власності; об'єктивна сторона, яка знаходить свій прояв лише в трьох основних формах – привласненні, розкраданні та нецільовому використанні майна, активів. Крім того, розкрадання здійснюється під час економічної діяльності підприємства приватного сектора, на відміну від виконання функцій держави державною посадовою особою, у разі здійсненні кримінального караного діяння; суб'єкт злочину – особа, яка займає будь-яку посаду на підприємстві приватного сектора, на відміну від державної посадової особи.

Доведено, що для вказаного складу злочину обов'язковими елементами є мотив та мета, які мають лише корисливу форму.

У підрозділі 2.6. «Відмивання доходів, отриманих від правопорушень, пов'язаних із корупцією» розглядаються особливості регулювання питання протидії легалізації доходів у рамках міжнародних організацій серед яких чільне місце займають договори, укладені в рамках ООН, ЄС, РЄ, ФАРФ та ін. Зазначено, що практично всі міжнародні договори у сфері боротьби з корупцією, містять положення про відмивання коштів, які зводяться до наступних основних способів вчинення відповідного злочину: конверсія, приховування, володіння та використання майна, здобутого злочинним шляхом.

Аргументовано доцільність використання єдиної термінології з метою однорідного тлумачення і розуміння всіма державами-учасницями договорів предмету даного злочину. З цією метою запропоновано застосовувати термін «майно».

Обґрунтовується теза, що обов'язковим елементом суб'єктивної сторони складу злочину є мета легалізації – надання правомірного вигляду володінню, користуванню і розпорядженню майном, приховання чи маскування їхнього злочинного походження, володіння ним, джерела його походження, місцезнаходження, переміщення, надання допомоги будь-якій

особі, що бере участь у вчиненні основного злочину, з метою її ухилення від відповідальності.

Доведено, що співвиконавство, пособництво, підбурювання не є елементами об'єктивної сторони складу злочину, а є формою співучасті суб'єктів злочину у вчиненні відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом. У свою чергу готування та замах на вчинення протиправних діянь, передбачених Конвенцією ООН 2003 р. може створювати самостійний склад злочину.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у дослідженні міжнародно-правової основи боротьби з корупцією для подальшого удосконалення співробітництва держав у цій сфері. Головні науково-теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження викладені у таких висновках:

1. Міжнародним угодам щодо попередження та боротьби з корупцією притаманні такі риси: 1) зосередження уваги на забезпеченні захисту свідків, інформаторів, жертв корупції та їхніх родичів; 2) факультативність багатьох положень; 3) закріплення норм про притягнення до відповідальності за корупційні діяння юридичних осіб; відкритість щодо приєднання всіма державами світу, в т.ч. й регіональними організаціями економічної інтеграції, але за умови, що принаймні одна держава-член такої організації підписала універсальну Конвенцію; 4) закріплення широкого спектру взаємної правової допомоги.

2. Характерною особливістю міжнародних угод, прийнятих у рамках європейського співтовариства у сфері боротьби з корупцією, є: 1) наявність обмежень щодо участі, прийняття та ратифікації договорів. Серед обмежень є: обов'язкове членство держави у відповідній міжнародній організації – ОЕСР, ЄС, РЄ; участь у розробці відповідного міжнародного договору (Конвенція ОЕСР 1997 р., Кримінальна конвенція 1999 р., Цивільна конвенція 1999 р.); запрошення до участі у відповідному договорі (Кримінальна конвенція 1999 р., Цивільна конвенція 1999 р.); відсутність у тексті конвенцій положень щодо здійснення заходів із попередження проявів корупції (превентивні заходи); зосередження уваги в рамках регіонального співробітництва на боротьбі з активним та пасивним підкупом, як головним проявом корупції; 2) наявність у договорах положень щодо такої форми участі у вчиненні злочину, як санкціонування, спрямоване на підкуп іноземної посадової особи; наявність положень щодо відповідальності юридичних осіб. 3) наявність дієвого механізму моніторингу виконання положень конвенцій; 4) закріплення положень щодо необхідності відшкодування шкоди, заподіяної в наслідок акту корупції, та дієвих механізмів захисту прав потерпілих; 5) широкі юрисдикційні положення.

3. Характерними ознаками Міжамериканської конвенції 1996 р., прийнятої в рамках ОАД, є: 1) відсутність обов'язковості щодо реалізації на національному рівні превентивних заходів; 2) рекомендаційний характер юрисдикційних положень; 3) наявність положення щодо кримінальної відповідальності за незаконне збагачення посадової особи, коли вона не може зрозуміло пояснити суттєве збільшення майна, що мало місце під час виконання нею своїх обов'язків; 4) спрямованість на боротьбу з корупцією серед державних службовців, тобто тільки у сфері публічного сектора (приватний сектор у ній не згадується); 5) відсутність положень щодо міжнародного моніторингу її виконання; 6) наявність спеціального механізму моніторингу виконання положень Конвенції.

4. Регіональні та субрегіональні договори у сфері боротьби з корупцією Африканського континенту мають свої унікальні особливості, що виділяють їх із-поміж інших міжнародних договорів про боротьбу з корупцією, зокрема, подання на території континенту двох різних правових систем: романо-германської та англосаксонської. Тому безпосередній вплив на формування правової основи протидії корупції на теренах Африки має Міжамериканська конвенція 1996 р. (положення щодо незаконного збагачення, превентивних заходів, використання термінів «посадова особа», «предмет неправомірної вигоди») та Кримінальна конвенція 1999 р. (хабарництво в приватному секторі, зловживання впливом, легалізація доходів та інші). Суттєвими недоліками цих угод є положення стосовно участі в них лише держав-членів відповідних організацій (окрім Протоколу ЕКОВАС 2001 р.) та можливість внесення застережень щодо положень договорів (окрім Протоколу САДК 2001 р.).

5. Унікальним саме для Конвенції Африканського Союзу 2003 р. є положення про розповсюдження юрисдикції держави-учасниці на акт корупції або злочин, пов'язаний із ним за умов, що злочин, хоча і був вчинений за межами юрисдикції держави-учасниці, проте, на думку відповідної держави, він впливає на її життєві інтереси або завдає шкідливих чи небезпечних наслідків або наслідки такого правопорушення мають вплив на державу-учасницю.

6. Азіатсько-Тихоокеанський регіон є єдиним, який не має свого регіонального договору щодо боротьби з корупцією, проте країни активно використовують та імплементують у своє національне законодавство Конвенцію ООН 2003 р., Конвенцію ООН проти ТНОЗ 2000 р., Конвенцію ОЕСР 1997 р. Водночас, прийнятий під егідою АБР/ОЕСР План дій АБР/ОЕСР щодо боротьби з корупцією для країн Азії та Тихого океану (2001 р.), містить низку загальних принципів і стандартів реформування політики, які зацікавлені уряди регіону зобов'язуються реалізовувати на добровільній основі. Тому в цьому документі відсутні положення щодо криміналізації актів корупції. Недоліком є також відсутність у Плані дій

АБР/ОЕСР 2001 р. положення щодо необхідності імплементації у національне законодавство інших форм корупції, окрім хабарництва державних посадових осіб, зокрема хабарництво у приватному секторі, розкрадання майна, зловживання службовим становищем, незаконне збагачення та інші. Важливість Плану, серед іншого, визначається його орієнтуванням не лише на забезпечення прозорості та непідкупності державних службовців, але й забезпечення протидії корупції у приватному секторі та активна участь громадськості у боротьбі з нею.

7. У силу належності до різних правових сімей однакове застосування всіма державами-учасницями норм конвенцій неможливе і потребує універсалізації термінів задля однакового їхнього розуміння та використання у внутрішньому законодавстві та міжнародній співпраці. Тому пропонується внесення змін до понятійного апарату міжнародних договорів шляхом заміни терміна «державна посадова особа» на термін «службова особа», що дає змогу як однакового розуміння всіма державами-учасницями міжнародних конвенцій про боротьбу з корупцією суб'єкта злочину, так і поєднання в одному терміні державного та приватного сектора регулювання.

8. Зважаючи на ту обставину, що в діючих міжнародно-правових актах у сфері боротьби з корупцією відсутнє тлумачення терміна «неправомірна перевага», запропоновано авторське тлумачення терміна, під яким слід розуміти вигоду матеріального (грошові кошти, пільги, послуги, право на майно, дії майнового характеру) та нематеріального (нематеріальні активи) характеру, яку незаконно обіцяють, пропонують, надають або одержують. Ключовим у даному випадку є поєднання матеріальних та нематеріальних благ, які незаконно отримуються.

9. Для міжнародних договорів у сфері протидії корупції є характерним закріплення широкого кола протиправних діянь, пов'язаних із корупцією. Як результат, практично всі склади корупційних злочинів є складними (два і більше безпосередніх об'єкти, дві або більше дій, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину, різні способи учинення злочину або настання різних наслідків). Практично всі корупційні діяння є злочинами з формальним складом, виняток становлять розкрадання майна посадовою особою та зловживання службовим становищем (у будь-якому випадку протиправні дії, що становлять склад відповідного злочину, завдають шкоди, що може полягати у підриві авторитету органів влади, спричиненні матеріальних та моральних збитків державі, суспільству, громадянину).

10. Чітко окреслене і однозначно трактоване міжнародними актами формулювання способу отримання неправомірної вигоди «особисто або через посередників», як елемента складу злочину, призводить до залишення поза увагою складної або завуальованої форми отримання неправомірної

вигоди, коли зовні отримання такої переваги відповідає загально прийнятим нормам правомірної операції. Тому доречно було б, на нашу думку, при визначенні способу отримання неправомірної переваги викласти вже наявне формулювання таким чином: «особисто або через посередників або в інший спосіб», які б охоплювали всі можливі способи вчинення цього злочину в частині визначення «особисто або через посередників», або застосовувати для характеристики цього складу злочину вже наявні норми з Кримінальної конвенції Ради Європи (особисто або опосередковано, хоча воно і не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення).

11. Міжнародні договори в сфері боротьби з корупцією, що визначають хабарництво в приватному секторі як склад злочину, залишили поза увагою питання щодо визначення місця і ролі засновника приватного підприємства в даному складі злочину. ЄС закріплює як одну з ознак суб'єкта даного злочину особу, що виконує роботу на користь підприємства. Аналіз терміна «засновник» дозволяє стверджувати, що діяльність останнього необхідно віднести до виконання роботи на користь підприємства, а тому потребує визнання в якості суб'єкта даного складу злочину.

12. Поза увагою багатьох міжнародних договорів про боротьбу з корупцією залишилось питання щодо визначення суб'єкта злочину надання неправомірної вигоди. Винятком стали угоди європейського рівня, в положеннях яких зазначено, що суб'єктом злочину корупції є будь-яка особа. Можливість визнання в якості суб'єкта злочину посадової особи повинно засвідчувати найбільшу суспільну небезпеку через порушення вказаною особою всіх етичних норм та принципів державної служби та відповідно повинно бути додатковою кваліфікуючою ознакою вказаного складу злочину та вимагати більш суворого покарання.

13. Відмінними рисами складів злочинів надання неправомірної переваги є: 1) *суб'єкт злочину* (будь-яка особа, фізична або юридична особа і лише для сфери дії Протоколу САДК 2001 р. – громадяни держави-учасниці, особи, що мають постійне місце проживання на її території або володіють підприємствами, юридичною адресою реєстрації яких є відповідна територія); 2) *мета* як складова суб'єктивної сторони злочину (заохочення до виконання чи невиконання своїх функцій, одержання або збереження комерційної чи іншої неправомірної переваги у зв'язку з веденням міжнародних справ (для Конвенції ООН 2003 р.), заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків (для Кримінальної конвенції 1999 р.), отримання або збереження ділової вигоди, а також отримання неналежних переваг при здійсненні міжнародних ділових операцій (для Конвенції ОЕСР 1997 р.); 3) становище особи, стосовно якої вчиняються протиправні дії у формі пропозиції, обіцянки чи дачі неправомірної переваги (особа, яка керує роботою організації приватного

сектора або працює на будь-якій посаді, у такій організації – для хабарництва у приватному секторі); 4) наявність безпосереднього зв'язку між діями особи та її службовою діяльністю.

14. Визначення незаконного збагачення, запропоноване міжнародними актами, не є досконалим і потребує доповнень і змін, зокрема: а) потребує розширення коло суб'єктів відповідальності за незаконне збагачення; б) застосування для характеристики предмета злочину терміна «майно», тобто будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них.

15. Найбільш повномасштабно до питання протидії розкраданню, привласненню та іншому нецільовому використанню майна підійшла Конвенція ООН 2003 р., яка не тільки максимально широко визначила форми протиправних посягань (розкрадання, привласнення та інше нецільове використання), але й охопила питання розкрадання майна у приватному секторі. На жаль, найбільш вузьке розуміння проблеми протизаконного поводження з майном ми можемо побачити в актах у сфері боротьби з корупцією Африканського регіону, які оперують лише однією формою – нецільовим використанням майна. При цьому в тексті документів чітко зазначено, що є саме нецільовим використанням. Зазначена позиція призводить до нехтування проблемою привласнення та розкрадання майна.

16. Серед положень міжнародних договорів як універсального (Конвенція ООН 2003 р.), так і регіонального (Конвенція РЄ про відмивання та тероризм 2005 р., Протокол ЕКОВАС 2001 р., Директива ЄС щодо відмивання коштів 2005 р.) рівнів щодо протидії відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом, чільне місце посідають діяння, що передбачають у якості кримінально каранних участь, причетність або вступ у змову з метою вчинення будь-якого зі злочинів, пов'язаних із легалізацією коштів, замах на його вчинення, а також пособництво, підбурювання, сприяння або надання порад під час його вчинення. Проте, аналізуючи структуру об'єктивної сторони складу злочину, доходимо висновку, що співвиконавство, пособництво, підбурювання не є елементами об'єктивної сторони складу злочину – вони є формою співучасті суб'єктів злочину у вчиненні відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом. У свою чергу, готування та замах на вчинення протиправних діянь, передбачених пп. 1, 2 п.1, пп 1. п.2 ч.1 ст.23 Конвенції ООН 2003 р. може створювати самостійний склад злочину. Тому ми вважаємо за доцільне внести зміни до ст. 23 Конвенції ООН 2003 р. та інших міжнародних договорів, що містять аналогічні положення шляхом визнання в якості протиправних діянь пп2. п.2 ч.1 ст.23 Конвенції ООН лише участь, причетність або вступ у зговір із метою вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією статтею, а також

замах на його вчинення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Гарбазей Д. О. Правова регламентація протидії корупції Міжамериканською конвенцією проти корупції / Д. О. Гарбазей // Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове видання. – 2013. – Вип. 2. – С. 366-368.

2. Гарбазей Д. О. Дарунок як прояв корупції в міжнародному праві та національному законодавстві / Д. О. Гарбазей // Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Право. – 2013. – Вип. 22. – Ч. II. – Т.3. – С. 157-162.

3. Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей // Науковий вісник Міжнарод. гуманіт. ун-ту. – Вип. 6-1. – Том 2. – С. 212-217.

4. Гарбазей Д. А. Специальный субъект коррупции: международно-правовой аспект / Д. А. Гарбазей // Международный научно-практический правовой журнал *Leges Si Viata. Revista stiintifico-practica.* – 2013. – Вып.12/3 (264). – Молдова, 2013. – С. 39-43.

5. Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення як склад злочину у міжнародному праві / Д. О. Гарбазей // Юридичний науковий електронний журнал. Електронне наукове видання. – 2014. – Вип. 2. – Запоріжжя : Запоріж. нац. ун-т, 2014. – С. 119-122.

6. Гарбазей Д. О. Суб'єкт корупційного злочину: співвідношення норм міжнародного права та законодавства України / Д. О. Гарбазей // Направления усовершенствования правотворческой деятельности в Украине как основы создания согласованной системы эффективных нормативно-правовых актов: матер. междунар. науч.-практ. конф., г. Симферополь, 9-10 августа, 2013 г. – Сим.: НО «Юридическая мысль», 2013. – С. 112-115.

7. Гарбазей Д. О. Конфлікт інтересів як прояв корупції у міжнародному праві / Д. О. Гарбазей // Сучасне державотворення та право творення: питання теорії та практики: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 4-5 жовтня 2013 р. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2013. – С. 43-45.

8. Гарбазей Д. О. Стан реалізації в законодавстві України положень Конвенції ООН проти корупції щодо незаконного збагачення / Д. О. Гарбазей // Юстиція, свобода і безпека як сфери європейської інтеграції України: матер. «круглого столу», м. Харків, 3 березня 2014 р. / за ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Рейтинг, 2014. – С. 20-24.

9. Гарбазей Д. О. Проблема забезпечення реалізації права на справедливий та незалежний судовий розгляд унаслідок корумпованості судової системи / Д. О. Гарбазей // Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26

жовтня 2013 р.) / за ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Рейтинг, 2013. – С. 252-255.

10. Гарбазей Д. О. Попередження хабарництва в рамках Організації економічного співробітництва та розвитку / Д. О. Гарбазей // Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 25-26 липня 2014 р. – Львів: Центр правничих ініціатив, 2014. – С. 99-102.

11. Гарбазей Д. О. Протидія корупції в рамках Азіатсько-Тихоокеанського регіону / Д. О. Гарбазей // Сучасне правотворення: питання теорії та практики: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 1-2 серпня 2014 р. – Дніпропетровськ: Правовий світ, 2014. – С. 50-52.

12. Гарбазей Д. О. Рамкове рішення ЄС «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» / Д. О. Гарбазей // Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 5-6 грудня 2014 р. – Донецьк: Східноукр. наукова юридична організація, 2014. – С. 120-122.

13. Гарбазей Д. О. Особливості попередження корупції в рамках Протоколу про боротьбу з корупцією Економічного Співтовариства Західноафриканських Держав / Д. О. Гарбазей // Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні: матер. всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 12-13 грудня 2014 р. – Одеса: Міжнар. гуманіт. ун-т, 2014. – С. 140-142.

14. Гарбазей Д. О. Декларація Організації Об'єднаних Націй проти корупції у міжнародних комерційних операціях / Д. О. Гарбазей // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матер. всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 12-13 грудня 2014 р. – Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2014. – С. 174-176.

АНОТАЦІЯ

Гарбазей Д.О. Міжнародно-правові основи боротьби з корупцією. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню міжнародних договорів універсального (ООН), регіонального (ОЕСР, ЄС, ОАД, АС, РС) та субрегіонального (САДК, ЕКОВАС, СЕАРАС) рівнів у сфері боротьби з корупцією. Акцентовано увагу на значенні прийнятих у рамках міжнародних міждержавних організацій правовим актам, що містять норми рекомендаційного характеру щодо протидії корупції.

Охарактеризовано склад корупційних злочинів, зокрема: одержання неправомірної вигоди, надання неправомірної переваги, незаконне збагачення, зловживання службовим становищем, розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою та розкрадання майна в приватному секторі, відмивання доходів, отриманих від правопорушень, пов'язаних із корупцією. Запропоновано, з відповідною аргументацією, внесення змін до понятійного апарату міжнародних договорів, способу викладення норм щодо криміналізації корупційних діянь.

Ключові слова: корупція, криміналізація, «м'яке» право, недоліки та переваги, правове регулювання, превентивні заходи, склад злочину, суб'єкт злочину.

АННОТАЦІЯ

Гарбазей Д.А. Международно-правовые основы борьбы с коррупцией. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию международно-правовых договоров по борьбе с коррупцией универсального (ООН), регионального (ОЭСР, ЕС, ОАГ, АС, СЕ) и субрегионального (САДК, ЭКОВАС, SEAPAC) уровня. Акцентируется внимание на значении принятых в рамках международных межправительственных организаций правовых актов рекомендательного характера (резолюции, рекомендации) в сфере предупреждения и борьбы с коррупцией. Отмечено, что каждый международный договор имеет свои ключевые особенности, присущие определенному региону его принятия и реализации. Так, Межамериканская конвенция против коррупции 1996 г. трактует субъект коррупционных преступлений только как государственных служащих, вследствие чего нормы конвенции предусматривают борьбу с коррупцией в сфере государственного управления. Соответственно, количество преступлений, признанных таковыми, достаточно ограничено (взяточничество, мошенничество, злоупотребление властью). Для международных договоров европейского континента (ЕС, СЕ, ОЭСР) характерна направленность на борьбу со взяточничеством как главным проявлением коррупции и отсутствие положений о превентивных мерах в тексте договоров (такие положения закреплены в актах рекомендательного характера (резолюции, рекомендации). Международные договоры регионального и субрегионального уровня, принятые в рамках Африканского союза, Сообщества развития Юга Африки, Экономического сообщества

западноафриканских государств, имеют уникальное сочетание черт двух правовых систем мира. Поэтому, как результат, в тексте договоров отражены нормы, заимствованные из Межамериканской конвенции против коррупции 1996 г. (положение о незаконном обогащении, превентивных мерах, использование терминов «должностное лицо», «предмет неправомерной выгоды») и Конвенции Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию 1999 г. (взяточничество в частном секторе, злоупотребление влиянием, легализация доходов и другие). Констатировано, что Азиатско-Тихоокеанский регион остается единственным, который не имеет своего регионального договора по борьбе с коррупцией. Основные идеи и принципы противодействия коррупции страны Азии и Тихого океана позаимствовали из Конвенции ООН против коррупции 2003 г., Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности 2000 г., Конвенции о борьбе с подкупом должностных лиц иностранных государств при проведении международных деловых операций 1997 г.

Как результат, сделаны выводы и рекомендации, направленные на усовершенствование положений указанных международных актов.

Проведен анализ составов коррупционных преступлений, предусмотренных международными договорами, в частности: получение неправомерной выгоды, предоставление неправомерного преимущества, незаконное обогащение, злоупотребление служебным положением, хищение, неправомерное присвоение или другое нецелевое использование имущества государственным должностным лицом и в частном секторе, легализации средств, полученных преступным путем.

Сделаны выводы о том, что для международных договоров в сфере противодействия коррупции характерно закрепление широкого круга противоправных деяний, связанных с коррупцией. Как результат, практически все составы коррупционных преступлений являются сложными (два и более непосредственных объекта, два или более действий, образующих объективную сторону состава преступления, различные способы совершения преступления или наступления различных последствий). Практически все коррупционные деяния являются преступлениями с формальным составом, исключение составляют хищение имущества должностным лицом и злоупотребление служебным положением.

Акцентируется внимание на том, что среди наиболее характерных особенностей международных договоров по борьбе с коррупцией стоит выделить невозможность однозначного толкования термина «субъект преступления», отсутствие положений относительно определения «предмета преступления».

Доказано, что наиболее распространенным проявлением коррупции является подкуп как в государственном, так и частном секторах. При этом

наиболее широкий круг актов активного и пассивного подкупа закреплен Конвенцией Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию 1999 г. В то же время для большинства международных договоров по борьбе с коррупцией, характерно отсутствие положений о превентивных мерах или не обязательность их имплементации, что предопределяет их целенаправленность на осуществление мероприятий именно в части борьбы с коррупцией и криминализации соответствующих коррупционных деяний.

Сформулированы научно обоснованные предложения, направленные на совершенствование норм международного уголовного права в сфере борьбы с коррупцией и повышение эффективности имплементации международных норм в национальное законодательство.

Ключевые слова: коррупция, «мягкое» право, недостатки и преимущества, превентивные меры, состав преступления, субъект преступления.

ANNOTATION

Garbasey D. International legal grounds of the corruption fight. – On the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of the Sciences (Law) on the specialty 12.00.11 – International law. – Yaroslav Mudryi National Law University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is dedicated to the complex investigation of international contracts of the universal (UN), regional (OECD, EU, OAS, AU, COE) and sub-regional (SADC, ECOWAS, SEAPAC) levels in the sphere of the fight against corruption. It was focused on the importance of the legal acts that were accepted within international interstate organizations and include norms of advisory nature as for corruption struggle.

It was characterized the composition of corruption crimes in particular – undue benefit obtaining, undue advantage providing, illegal enrichment, official position abuse, despoliation, illegal appropriation and other inappropriate usage of the property by state officers and property despoliation in the private sector, money laundering that has been received from the delinquency connected with corruption.

It was suggested (with appropriate reasoning) the amendments to the conceptual apparatus of the international contracts and to the way of warding of corruption criminalization.

Key words: corruption, criminalization, «soft» law, advantages and disadvantages, legal regulation, preventive measures, composition of crime, perpetrator.

Відповідальний за випуск
канд. юрид. наук, доц. Войціховський А. В.

Підписано до друку 22.05.2015 р. Формат 60х90/16
Папір Офсетний. Віддруковано на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1219.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77